

ШОЪЛ ТАВЫСЫ

РЕСПУБЛИКАЛЫК
ЯМАГАТ-ПОЛИТИКАЛЫК ГАЗЕТА

ГОЛОС СТЕПИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

№ 29 (8613)

21 ИЮЛЬ

2016 йыл

КИШИ ЮМА

ШИЛЛЕ АЙЫ

1931-нши йылдан алып шыгады

Кутлавлар

Дагестаншыларды патшалык байрамы – Дагестан Республикасынын Конституция куъни мен кутлайман.

Дагестан Республикасынын Конституциясы – ол Россия Федерация ишинде сизинь патшалыклыгынъызды кеплевге берк политика-ыхтыярлы негиз туъзген, Дагестан халкларынын тарихи бойынша туъзилген бирликти, онынъ айырым белгилерин, омирлик адет-йорыкларын эм миллет баскалыкларын беркиткен республиканын бас Законы.

Буъгунде ямагат эм патшалык власть органлары алдында туратаган маънели борышлар – ол коьп миллетли дагестан халкынынъ бирлигин эм тыпаклыгын беркитув, гражданлык яваплыкты коьтеру, экстремизмге эм терроризмге карсы аьрекет этуьвди канагатлав, сонынъ уьшин бизим халкымыздынъ, бизим Россиядынъ уйкен анъ-эдап куватлыгын куланып.

Коьп миллетли Дагестаннынъ кызыксынуварына яваплайтаган шынты демократия принциплерине алалыкты саклап, Конституцияда беркитилген ыхтыярларга эм эркинликлерге аявлап карав ман, республикада законлыкты эм правдойорыкты канагатлав ман биз баъри бар кыйынлыклардан оьтпеге, аьдемлердинъ онъайлыгын арттырмага, беркликти эм макулласувды канагатламага болактыз.

Сизге Дагестаннынъ, Россиядынъ шешкейленуви уьшин юритилетаган баъри ийги ис баславларынынъызда уьстинликлер йорайман.

Дагестан Республикасынынъ
Аькимбасы

Р.АБДУЛАТИПОВ.

Баъри дагестаншыларды, Сырт территориаллык округынынъ яшавшыларын патшалык байрамы – Дагестан Республикасынынъ Конституция куъни мен кутлайман.

Бас законды кабыл этип алув республикада гражданлык ямагаттынъ туьрленувин канагатлады, Россия сырасында патшалыктынъ боьлиммеслигин саклавга эм беркитувге ымтылысын коьрсетти.

Дагестан Республикасынынъ Конституциясы – ол Дагестан халклары арасында тынышлыктынъ, макулласувдынъ эм бир-бирисин анълавдынъ негизи. Конституция аркасында дагестаншылардынъ куллык этуьвге эм ис шыгарувга, бирлик ортакроссиялык аьелде эркин оьрленуьвге эби бар.

Сизге тынышлыкты, онъайлыкты, наьсипти эм бизим коьп миллетли Дагестан Республикасынынъ хайырлыгы уьшин юритилетаган исте уьстинликлер йорайман.

В.ДЕРЕВЯНКО,

ДР-нынъ Сырт Федераллык округында
ДР Аькимбасынынъ Толы ыхтыярлы ваькили.

Ногай районынынъ сыйлы яшавшылары!

«Ногайский район» МО Депутатлар Йыйыны эм район администрациясы сизди Дагестан Республикасынынъ Конституция куъни мен ак юректен кутлайдылар.

Дагестан Республикасынынъ Конституциясы ДР Конституционлык Йыйыны ман 1994-нши йылда 26-ншы шольде кабыл этилип алынган. Бу документ республиканынъ уьстинликти оьрленувининъ негизи болды, эм ол бир ортакроссиялык аьелде коьп миллетли дагестан халкынынъ тыпаклыгын саклавга каратылган. Конституция кабыл этилинген куьннен алып биз бен коьп зат этилди, ама бизге аьдемлер яшавын кескинли аьлде ийгилендирув, республиканынъ экономикасын эм патшалык курьлысынынъ армаганда оьрленуви уьшин аьли де коьп зат этпеге керегек. Бу маънели борышларды уьстинликти иешилуьвине аьр кайсымыз себеплик этпеге керекпиз, ол бизим ис шыгарув аьрекетимиз бен, районга, Дагестанга эм Россияга ак юректен кыйын салувымыз бан байланыслы. Сизге тынышлыкты, таза ой-ниетлерди, онъайлыкты, бизим тувган районымыздынъ, Дагестаннынъ эм Россиядынъ оьрленуви сыйына янъы ис уьстинликлерди йорайман.

«Ногайский район»
МО аькимбасы

К.ЯНБУЛАТОВ.

Энъ де ийги окувшы

ХАБАРЛАСУВ

Рамазан Абдулатипов – РБК:

«Бизде бир партия – Дагестан»

Дагестан Аькимбасы РБК-га хабарласувда сайлавларга аьзирлик коьрувдинъ миллет баскалыклары, терроризмнинъ алдын шалувдынъ, куллыксызлык пан куьрес юритувдинъ эм уйкен оьлшемли бизнес пен биргелес аьрекет этуьвдинъ актуальли йосыклары акында хабарлайды.

– «Единая Россиядынъ» оьткен праймеризининъ сырагылары ман Сиз разы боласыз ба?

– Праймеризге баратган аьдемлер тешкеруьвли айырылып алынганлар. Олар – белгили аьдемлер, бир неше шакырувлардынъ депутатлары, а Госдумага янъы болганлар регионлар уьшин янъы тувыл. Олар да туьрли ис орынларды, политикалык оьрленувдинъ туьрли болжалларын оьткенлер. Сонынъ уьшин сырагылар кайдай болагы белгили эди. Сайлавлар бойынша, сырагылар кайдай болагын эсаплап, ислемерге керек.

– Ерли коьлем информация амаллары праймеризден алдын Сетьке онынъ сырагылары акында суьвретлер туьскен деп язганлар. Сиз соннан тура тергев юриттинъыз. Ол не зат эди?

– Аьлиги аьллерде «яратувшылык аьдемлер» бек

коьп. А сол суьврет пен баспаланган билдирувлер праймериз сырагылары ман бирдей болмады. Олай болганда, ол кезекли оьтирик.

– Праймеризге келгенлер 14 процент эди. Ондай сырагыга сиз разы ма?

– Ол – ийги сырагы, элимизде энъ уйкен дегенлердинъ бириси. Эм ол – административлик ресурсы кулланув сырагысы тувыл, бу йол аьдемлер алдын шалув сайлавларга бек белсенлик пен барганлар.

– Сайлавлар озгарув йосыгы туьрленген: парт-списоклар бойынша уьлестирилетаган депутатлык мандатлар саны эки кереге кемиген. Сизинъ эсаплавынъыз бан, Госдумага Дагестан ваькиллери неше мандатлар аларлар?

– Мен басыннан алып депутатлык корпусынынъ яртсы территориялык негизде туьзилгени уьшин эдим. Мен оьзим соьйтип

Аьлиги заманда окувшыларда коьплеген конкурс-ларда, конференцияларда, олимпиадаларда катнаспага амаллар бар. Соьйтип, Джанибеков атындагы школадынъ 2 «а» классынынъ окувшысы Алина Лукманова школада болатан баъри шараларда да ортакшылык этеди, сол сырагылар бойынша баргылы орынларга тийисли болады. Алинадынъ коьплеген грамоталары, разылык хатлары бар.

Биринши окутувшысы Беризат Кошманбетовна Кулушева окувшы акында тек ийги соьзлер айтады. Алина тек йогары белгилерге окып калмай, туьрли кружокларда да катнасады. Кызалак фортепьянода ойнайды, театр кружогына юреди, «Карлыгаш» буюв ансамблининъ солисткасы. Быйыл школада озгарылган «Йыл окувшы-2016» конкурста баслангыш класслар арасында биринши орынга тийисли болды талаплы кызалак. Конкурс уьш кезек болып оьтти. Алина «Меним эсимде, мен оьктемсиймен» деген исинде оьзининъ аьлининъ согыс ветеранлары акында хабарлаган.

Алинага окувында аьли де коьп уьстинликлер сагынамыз.

Н.КУЛТАЕВА.

Суьвретте: А.Лукманова.

уьш яде доьрт кере сайланганман, ол – тувра демократия, биз уьшин авыр болса да (увак куллыгы коьп). Мен санайман эм кайдай да болсын фанатизмге кирменъиз деп айтаман. Бизге керек тувыл 90 %, «Единая Россияга» да ол керек тувыл.

– Сиз соьсоравлар озгардынъыз ба? Дагестанда сайлавларда «Единая Россиядынъ» бас куьндеси кайдай партия болагы анъласылды ма?

– Биз уйкен социологиялык тергев юриттик. «Единая Россиядынъ» яклавшылары бар: бу властынъ партиясы болганга тувыл, баска сенимли партиялар йок. Оьткен сайлавларда мен эксперимент озгармага токтастым. Дагестанда сайлавларда алдын катнаспага болатан 5 партия орынына энди 23 партиялар катнасты. Мен ресурсларды, резервлерди, идеяларды коьрмеге суьйдим. Ама, оькинишке, янъы аьдемлерди эм идеяларды бир партия да берип болмады. Сырагы сондай эди. Сол заман Буйнакскта Ветеранлар партиясынынъ эгидасы астында аьдемлер куьби шыкты, 60-тан

артык процент алып. Баска бир ерде де 1 проценттен артык алмадылар. Не уьшин ондай болды? Онда авыл аькимбасын авыстырув керек эди. Мен сайлавларга дейим оны авыстырайык эм аьдемлерге эп берейик дедим. А мага айттылар: ол бек каты, бизге ол, аьдеттеги йорыкты бузбай, сайлавлар озгарувды канагатласын, оннан сонъ ол оьзи кетпеге разы. Мен макул болдым. Ама сайлавлардан сонъ ол тайдырылув акында буйрык астына кол баспады. Йок этти калады аьдем – ол коьринеди, мен онда окыганман. Аьли биз ол кеткен сонъ калады кайтадан тургызамыз.

– «Единая Россиядынъ» регионаллык списогын Сиз басшылаяксыз ба?

– Аьйе, мен.

– Оьз кандидатурасын коьрсеткен яркын аьдемлер бар ма?

– Эгер яркын, зейинли аьдемлер бар болса, мен оларды оьзиме тартаман эм, олар кайтип ойлайтаганларына карамастан, оппозицияда калдырмайман. Сонынъ уьшин оппозицияда яркын аьдемлер йок.

(Ызы 2-нши бетте).

Рамазан Абдулатипов – РБК:

«Бизде бир партия – Дагестан»

(Басы 1-нши бетте)

– Бар сондай кыз, Юлия Юзик. Ол Михаил Ходорковскийдинъ «Ашык сайлавлар» проектининъ яклавы ман Дагестанда Кубыла бир мандатлы округунда оъз кандидатурасын коърсетпеге планлайды. Эситпегенсиз бе онынъ акында?

– Ол язган кайдай да бир макала-ды оқыдым, ама аъли уьшин оны ман аналитик, ойлавшы эсабында йолыгыспаганман. Эгер ондай Юлия Юзик болган болса, мен оны куллык пан каърлевге оъзиме алаяк эдим. Мен, мысалга, коьп оьлшемлер бойынша прессады авыстырдым, мен оны етекшилердинъ бириси эсабында алып, кенъ аьрекетке эп береек эдим.

– Олай деген, онынъ эплерин сиз осал деп баалайсыз ба?

– Йок, мен 1990-ншы йылда сайлавларга (Россиядынъ Оър советининъ миллетлер Советине) барганда, меним эплерим осал деп бааланатаган эди. Мени мен 11 кандидат базласкан, биреви баьрине де белгили летчик-космонавт эди. Ама мен сол сайлавларда енъдим. Баьри зат сайлавшылар ман кайдай куллык юритилетаган ман байланыслы.

– Госдумага сайлавлар ман бирге Халк Йыйынынынъ депутатлары да сайланаяклар. Онынъ сырасы сезимли туьрленер ме экен?

– Мен депутатлардынъ 50 % авыстырармыз деп борыш салдым. Коьбиси олардынъ онда коьптен олтырлар. Мен баьриси мен хабарлайман. Махачкала кала советин биз 60 % яньырттык. Энъ маьнелиси, онда биз туьрли категория гражданлардан депутатларды коьрсетемиз. Кала советинде, мысалы, куллыксызлардан ваькиллер коьрсетилген.

– Ерли «Единая Россияга» неше дагестаншылар киредилер? Дагестаншылар власть партиясына суьйип туьседилер деп айтпага бола ма?

– Мен айтпас эдим. Дагестанда баска, партиялык тувыл белгилер бек коьп. Мен, мысалы, айтаман: бизде бир партия – Дагестан, Россия.

– Сиз Дагестанда власть басында турган уьш йыл ишинде куьш кулланув, террор дережеси тоьмен болды ма? Чечня эм Дагестандагы аьллерди тенълестирип боласыз ба?

– Бир зат та тенълестирмеге суьймеймен. 2,5 йыл бойы биз терактларсыз яшаймыз. Эгер алдын правосаклав куллыкшыларга юзлеген шапкынлык этилетаган болса, оьткен йыл ол сан 12 эди. Энъ маьнелиси, дагестаншыларда терроризм баьлесиннен эрек турмага керек деген ой кепленген.

– Нединъ аркасы ман аьл ийгиленди?

– Властьтинъ ашык, дурыс куллык этетаганы аркасында аьл ийги якка туьрленди. Властьке сенимлик гражданлык ямагаты ман ашык куллык этуьвде тувады.

– Хасавюртта, «Северная» межигитинде бу йылдынъ басында куьш структуралар спецоперация озгарып, межигит аьылды, (онда исламынъ радикал кебин яклавишылар намаз кыладылар деп), соннан тура имам, намаз кылатаганлар ягыннан шагынужлар орын тапты. Экстремизм маьселелери соьйтип шешилип бола ма?

– Экстремизм эм терроризм – ол

тек хабарлар, шексинуьв тувыл. Дагестан оъз тарихинде авыр болжалды оьтти – элимизде орын тапкан терактлардынъ 90 % бизден шыккан эм Дагестанда болган. Бу баьри зат бос ерде болмаган – олай деген, террористлер аьзирлейтаган ячейка болган. Мундай аьлде власть эм ямагат оъз гражданларын саклагандай шаралар коьрмеге керек. Патшалыкка да, муфтиятка да биргелесте ислеьп, аьдемлерди тынышлы яшавга кайтармага керек. Меним позициям мунавдай: эгер межигиттен, мектебтен, медреседен террорист шыкса, ондай ерлер мен бир зат этуьв керек.

– Гимры авылында яшавшылардынъ коьбиси террористлер мен катысадылар деп профэсепта турадылар. Эм олар соннан тура шагынадылар.

– Авыл яшавшылар алдына мен борыш салдым: сиз авылдагы аьлге карайсыз, террорист келгендей болса – билдирерсиз, балаларынъызды оларга янастырмайсыз. А мен оъзиме авылда балалар бавын салув, спортзалын эм медпункты ярастырув борышын аламан. Соннан сонъ бир ай оьтип тогыз уйкен тайпалар эм оькимет сондай келисуьвге кол бастылар.

– Сизде регионда дальнебойициклер мен авыр аьл болды.

– Дагестандагыдай болып, баска бир ерде де коьп тонналы машиналар йок, боьтен де эки районда. Ондагы аьдемлер кеше-куьндиз ислеьп, картоп, капыста оьстирип, сав эл бойынша сатадылар, машиналар ман аькетдилер... Ама коьплердинъ бизнеси регистрацияланмаган эм налоглар да тоьленмейди. Биз аьдемлерди законга келисли куллык этуьвге кайтарамыз.

– Дагестанда – куьшли куллыксызлык, коьп заман сол коьрсеткиш бойынша республика арт калатаганлар сырасында эди. Куллыксызлык пан куьресуьв бойынша сизде аян планлар бар ма?

– Куллыксызлык пан куьрес юритуьв бойынша Дагестанда яшавга шыгарылатаган ортакпатшалык программа бар. Оьткен уьш йыл ишинде биз 20 мынъга ювык ис орынлар туьзгенмиз, йыл сайын 25 мынъга ювык сезонлы ис орынлар болады. Бизнеси регистрацияланмай, куллыксызлар эсабында юретаган 250 мынъга ювык аьдемлер де бар. Ондайлар санын кемитуьв борышы салынганга, быйыл 100 мынъ аьдем закон ман келисте ислевге етисилди. Биз уьй-уьйге киремиз, баьри савда юритилетаган ерлерди тергеймиз. Баьри службалар да ислейди. Сонда аьрсине оъз каьрын онълав борышы салынады. Эгер ол толтырылмаса, пайдалыгы уьшин белги тоьменлейди. А менде булай правило: бес энъ пайдалылар савгаланады, бес энъ пайдасызлар кетпеге кереклер.

– Ама Дагестанда айырым баскалык: куллыксызлар боьтен де яслар арасында коьп. Эм сонынъ уьшин олар боевиклер сырасына кирмеге, орманлыкка яде Сирияга кетпеге боладылар деген ой орын табады.

– Бизде яшавшылардынъ 50 проценттген артыгы – отыз ясларына толмаган яслар. Эм бизде яшавшылардынъ 56 % авылда яшайды. Меним ойымша, авылда куллыксыз аьдем бар

болса, ол – пенсионер, сакат яде бала. Калганлар авылда ислемеге кереклер.

– Баьри затка акша керек, а Дагестан аьли уьшин федераллык бюджетиннен субсидиялар аркасы ман яшайды. Москвадан республика не шаклы акша алады?

– Оьзимиздики – 30 миллиард маьнетке ювык, дотациялар – 60 млрд. маьнет. Буьгуьнде промышленность эм агропромышленность оьрленуьвден биз Россияда биринши он регионлар ишинде. Мен келгенде, толтырувшы власть органларынынъ куллыгыннынъ пайдалыгы бойынша биз 56-ншы орында эдик. Аьли биз 17-нши орында эм йылдынъ ызында 162 млн.маьнет акша алдык баргылар эсабында.

– Москвада бек коьп бай дагестаншылар яшайдылар. Сиз оларды республика оьрленуьвине киристирмеге ниетинъиз бар ма?

– Дагестанга келетаган баьри инвестициялар да дагестанда тувганлар яде биргелес инвестициялар. Айтпага, Внешэкономбанк, Россельхозбанк аьдемлерге проектлерге акша шыгарадылар дагестаншылар ман бирге.

– Чечня ман федераллык орталыктан акшалар уьшин куьрес-базасы орын таппай ма? Чечня да дотациялар аркасы ман яшайды.

– Мен Москвадан акша уьшин бир де куьреспегенмен. Оьзимиз ислемеге керек деп санайман. Президентке де билдиргенмен: регионда энъ келимсиз предприятиелер – ол федераллык байырыкка турагаганлар. Энъ сатылатан ерлер – ол федераллык ерлер. Мен Дагестанга кайбир предприятиелерди кайтарып бермеге маслагат этемен, мысалы, Махачкала тенъыз портты.

– Порт пан байланыслы аьли маьселелер: ога Сулейман Керимовтынъ эм Зиявудин Магомедовтынъ миллиардерлер куьби ие шыкпага суьедилер.

– Ондай маьселелер орын табар, аьдемлер ис пен каьрлеьп баслаганша. Акционирование этуьв керек. Портты оьрлендируьв бойынша ийги программа туьзгенге бермеге керек оны. Онынъ орынына порт бир куьп аьдемлерден баскасына коьшеди. Соны ман биз кавгаласувды Дагестанга коьширемиз: аьр куьп артында 300-500 аьдемлер турады.

– Сол куьплер ваькиллери мен йолыгысып, сиз модератор эсабында соьйлейсиз бе?

– Дагестаншылардынъ эки куьби бирлесеектинъ орынына кавгаласадылар. Эки йыл артта олар биргелес куллык юритуьв акында келисуьвге кол басканлар, ама бир ягы да оны толтырмады. Порт оьрленип, бизим эм федераллык бюджетине налог аькелгени керек. Меним ойымша, портгы оьрлендируьв уьшин уьшинши аьдем керек, эм биз аьли ок та баска аьдемлер мен сол акта соьйлесуьвлер юритемиз.

– Ким ол аьдемлер?

– Олар порт хозяйствосы ман да каьрлейтаган аьдемлер. Россияда бай аьдемлер аз тувыл.

– Сиз, эгер урсыслар койылмаса, порт уьшинши аьдемге берилер деп айтасыз ба?

– Аьйе. Эгер сиз пайдалыгы болмай ислесенъиз, порт сизден баска колларга кетер.

26-ншы июль – ДР КОНСТИТУЦИЯ КУЬНИ

Бас орында – аьдем

эм онынъ ыхтыярлары

1993-нши йылдынъ 10-ншы июлинде Дагестан Республикасынынъ Халк Йыйынынынъ карары ман Дагестан Республикасынынъ яньы Конституциясыннынъ проекти алынган эди. Соннан бир йыл оьтип, халк арасында кенъ ойласылып эм туьзетуьвлер киргистилип болган сонъ, республика Асыл Законын 1994-нши йылдынъ 26-ншы июлинде баьри дагестан миллетлер ваькиллериннен туьзилген Дагестан Республикасынынъ Конституциялык Йыйыны официаллы аьлде кабыл эткен. Сол куьн Дагестан Республикасынынъ бас патшалык байрамы – Конституция куьни болып саналады.

Конституция – ол йогары юридический куьши болган ыхтыярлар акты, ол властти уйгынлав, ыхтыярлар эм эркинликлер, аьдемнинъ эм гражданиннинъ борышлары, патшалык туьзилиси эм етекшилев кеплери мен байланыслы ямагат катнасувларды йорыкластырады.

Аьдемнинъ эркинлиги эм ыхтыярлары – ол ямагаттынъ эм патшалыктынъ демократизмининъ, законшылыгынынъ, конституционлыгынынъ, цивилизованлыгынынъ оьлшемин беркитеди. Сонынъ уьшин аьдем, онынъ ыхтыярлары эм эркинликлери бизим Конституцияда йогары баалык деп саналады.

Аьлиги заманларда бас патшалык борышларынынъ бириси (соны ман баскалары да байланыслы) – ол аьдемнинъ эм гражданиннинъ ыхтыярларын эм эркинликлерин канагатлав эм коршалав болады. (ДР Конституциясыннынъ 20-ншы статьисы). Бу борыш гражданлардынъ ыхтыярларын эм эркинликлерин, солай ок оларды коршалав механизмин яшавга шыгарув уьшин тийисли аьллер туьзуьвди белгилейди.

Аьдемнинъ ыхтыярларын эм эркинликлерин коршалавдынъ конституционлык

ыхтыярлар амалларынынъ коьплилигине карамастан, республика еринде аьдем ыхтыярларын эм эркинликлерин бузувлар сийрек тувыл экени шайытланады.

Айтпага, Дагестан Республикасынынъ аьдем ыхтыярлары бойынша уполномоченныйынынъ ис практикасында аьдем уьшин тийисли яшав оьлшемин канагатламага гарантия бермеге керек социал-экономикалык ыхтыярларын яшавга шыгарув ман байланыслы тилек хатлары, шагынужлары (ортак хатлар оьлшемининъ 61 проценти) алды орынды аладылар. Аьдемлерге буьгуьнлерде энъ де бас деп танълагы куьнынинъ эмишлиги керек. Олай дегени, аьр ким республика еринде онынъ оьзин эм аьелин канагатлап болатан ис орынлар болганын, тийисли билим эм сапатлы медициналык коьмегин алмага суьеди. Оькинишке, аьли де аьдемнинъ бу ыхтыярлары толы кебинде толтырылмайды. Боьтен де ис орынлар ясларымызга айлак та етиспейди. Бир билгенимиз йылдан-йылга организациялардынъ ябылувы, штатлардынъ кемитилуьви, кыйын актынъ тоьменлеви. Мунавдай аьллерде аьел саклав бек кыйынлы эм яс аьеллерге баска регионларга куллык излеьп кетпеге туьседи. Ол зат оьзи алдына баска маьселелерди тувдырады. Бу маьселе яньы тувыл эм онынъ акында баьри власть органлары биледи. Сол ок заманда аьр бир аьдемнинъ куллыкка, билим алуьвга, эмленуьвге толы ыхтыяры бар деп Асыл Законымызда ак пан кара кепте язувлы.

Болса да республикамыздынъ Конституция куьни ол калай десек те байрам. Сол байрам ман баьри де газета окуьшыларымызды, авылдасларды кутлаймыз. Аьр кимге де яшавында эмишликти, тынышлыкты, ден савлыкты, наьсипти ден яхшылыкты йораймыз.

«Бозторгай» шоьлимизге керекли

2013-нши йылда Дагестан Республикасынынъ Аькимбасы Р.Абдулатиповтынъ аьрекетимен республика еринде оны оьрлентуув ниет пен приоритетли проектлер аьзирленип, яшавга шыгарылып басланган эди. Соннан тек 3 йыл оьтсе де, айырым бир туьрленислер коьзди кувантпай да болмайдилар. Айтпага, Ногай районы еринде «Хайырлы АПК» проекти бойынша 2 йыл артта коьримли предприниматель авылдасымыз Мухтарбий Аджеков республика еринде бириншилерден болып янъы технологиялар негизинде мал союв цехин курып, кулланувга берди. Озган 2 йыл ишинде ол тагы да туьрк предпринимательлери мен бирге тери асыллавышы, оннан баскалай консерва цехлерин де курып баслаган эди. Тек былтыр Турция Президенти Эрдоганнынъ куьнаси мен бизим эллер арасындагы катнасувлар бузылувы бу ийги планларды кесек заманга иркти.

Бугуьнлерде Турция патшалыгы Россия ман катнасувларын ийгилендируьвге йол

лердинъ иелери) кызыксынып келгенлер. Олардынъ биреви М.Аджековка 10-15 мынъ койларды беслевге салайык деп кенъес эткен. Биз келетаган куьн сондай эки йолдас оны ман соьйлесип туры эди. Предпринимательлердинъ бириси – ООО «Росснаб-СКА» ваькили, Саратов каладан келгенин билдирди. Онынъ айтувы ман, бу

Оькиметиннен 20 миллион маьнет акша шыгарылган. Йолды туьзетуьв куллыклары этилинип басланган. Йылдынъ ызына дейим сога асфальт-бетоны да тоьселер деген сенимин билдирди.

Эт комбинаты азбарында курылып турган консерва цехи де ызына якынлап барады. М.Аджековтынъ айтувы ман бу

оьлшемине коьре. Патшалык учреждениелериндей болып мунда да аьр бир куллыкшыга тийисли социаллык льготалары бар. Цех ашылган куьннен алып мундагы шек-карын юватаган боьликте бригадир болып Асиет Алыпкашева, ишчилер Менълихан Исмаилова, Тойлыхан Бариева, Бекбийке Умарова, Тойбийке Эдильбаева, Балбийке Муталлапова, мал соювшы Кыдрали Курманакаев эм коьп баскалар кайсы заманда да коьнйилли кепте куллык этедилер.

– Бизим 21-нши оьмир – инвестициялар, янъы технологиялар оьмири. Халкымызда, айтпага, совет заманларында оьз баьтирлери бар эди. Бугуьнлерде де бизге баьтирлер, лидерлар бек керегеди. Мухтарбий Аджеков – ол бизим заманымыздынъ сондай баьтири. Ол халкымызга керекли аьдем эм сондай етимисли предпринимательлеримиз коьп болсын, – дейди «Шоьл тавысы» республикалык газетасынынъ бас редакторы Эльмира Кожаева М.Аджеков акында.

М.ХАНОВ.

Суьвретлерде: М.Аджековка ис бойынша куьнде де конаклар келеди; эт комбинатынынъ куллыкшылары; янъы курылаяткан тери асыллавышы цехинде.

алып туры. Сол себептен «Бозторгай» КФХ-нынъ тери асыллавышы цехинде оны ашувга эндиги ызгы аьзирлик коьриледди. Мунда баьри керекли заманга келисли алатлар да салынган. М.Аджековтынъ айтувы ман, цех келип турган айдынъ басында ислеьв баслаяк. Тери асыллаьв сораьы бойынша мунда Китайдан да предпринимательлер келип кеткенлер. Китай усталары да оьз кызыксынувларын билдирип, Мухтарбий Кошманбетович пен куллык этпеге разы болганлар. Оннан сонъ Италиядан да тери асыллаьв бойынша специалистлер катнап кеткенлер.

Янъыларда «Бозторгайдынъ» аьрекетимен Москвадынъ бир неше коьримли предпринимательлери (олар уьйкен ресторанлардынъ, туькен-

организация коршаланув, савлык саклав министерстволарыннъ, школага дейимги балалар учреждениелерин эт продукциясы ман канагатлаьвышы уьйкен организация болады.

– Булар – бизим эт продукциямызды алуьшы партнерларымыз. Оларсыз бизим куллык юрип болмайды. Быйыл биз беттеги тувар мал авырьйды, сол себептен мал союв цехинде койлар соьйлады. Алуьшылар бизден бугуьнлерде кой этти аькетедилер, – дейди М.Аджеков бизи мен хабарласуьвнда.

Былыр бизи мен хабарласуьвнда Мухтарбий Кошманбетович цехтен район орталыгына дейим автойолына асфальт тоьселеегин билдирген эди. Сол ниет пен быйыл Дагестан

курулыс майданы да тамамланып кулланувга берилеек.

Эт комбинатында бугуьнлерде 40-ка юьвк аьдем куллык этеди. Ис куьни куллык

Куьрес йосыклары ша аз тувыл

Россиядынъ йыллап шешилмей келетаган бас маьселелериннъ хыйлысы сол ок коррупция ман байланысли яде коррупциядынъ барлыгы соларды ызына дейим шешпеге бизге бир де мырсат бермей келеди. Алып карайык патшалыгымыздынъ йол курылыс тармагын. Биревге де эндиги сыр тувыл, бизим элдеги янъы курылган йоллардынъ оьзлери де коьпке тартпайдылар, неге десе тийисли асфальт тоьсев нормасы коьбисинше тутылмайды. Ол да бир-эки йылдан тозады эм уьстиннен йолшылар бек суьетаган «шукыр ремонтын» этедилер. Ол да коьп десе 1-2 ай турады, сонъ баягы йол шукырлары янъыдан ашыладылар. Сол ок заманда тоьмендеги етекшилер йогарыдагыларга «йолларга капиталлык ремонты этилиндди, маьселе шешилди» деген явабын йибередилер. Соьйтип, йылда да кайтараланады. Соны ман оькиметтинъ йол курылысына деп шыгарылган акшасы «шукыр ремонты» ман шашырап кетеди. Дурысында, онынъ хыйлысы оьрдеги кайбиревлердинъ киселерине ерлеседи.

Ызгы он йыллар ишинде бу социаллык баьлеси акында аз айтылмаган болса да, баьриси де коррупция элимиздинъ тоьменге тымалаьвынынъ бас себеплерининъ бириси экенин эндиги де толы кепте аньламайды. Бу мараз бан кайтип куьреспеге керек? Куьрес йосыклары ша аз тувыл.

Мысалы, Сингапурда бу баьледи тайдыруьв ниет пен элдинъ премьер-министри Ли Куан Ю коррупция ямагатынъ бас кавыфлыгы экенине баьрисин сендирткен эм коррупцияга катыскан оьзининъ юьвк йолдасларын патшалык куллыгыннан босатып, судка йибериьв турган. Сонынъ сырагысында бу элде заьлимдей кыска заман ишинде уьшинши дунуьядан бириншисине шыкпага, уьйкен политикада сыйабырай казанмага уьлгиргенлер. 1965-нши йылдан 1990-ншы йылга дейим 25 йыл ишинде элдеги ВВП (ишки вал продукты) бир аьдемге алып караганда 32 кере оьскен, 2014-нши йылда ол сан 36 897 долларга етискен. Тенълестируьв уьшин: 1990-ншы йылда сондай сан Россияда – 3784 доллар, 2014-нши йылда – 6923 доллар болган. Олай дегени, 24 йыл ишинде ВВП бир аьдемге алып караганда тек 1,8 кере оьскен. Эндиги, оьзинъиз ойлап каранъыз.

М.ЮНУСОВ.

ЮРЕГИМНИНЪ ОЪЗЕТИНДЕ ЯШАЙСЫНЪ

Зухра Шандиева. Ким билмейди бу атты, ким тынъламаган онынъ юрекке тийген йырларын, кимнинъ юрегине кайгы салмады онынъ эртеректен дуныядан кешуви. Меним Зухрам... мен айтаман бу соъзлерди, мени мен бирге коьплеген оны таныган, оны ман тар байланыс туткан инсанлар да айтадылар сол соъзлерди... меним Зухрам...

Быйыл Зухра 50 ясына толаяк эди. Коьплеген йыллар артта газетамыздынъ бетлеринде меним «Йиберилмеген хат» деген макалам шыккан эди. Сол сыдыраларды буьгуьнлерде оқып, коьзим яска толады. Коьп заманнан бери мен бу тептерди ашкан йокпан. «Йиберилмеген хат». Неше йыл яздым мен бу тептерди, не шаклы коьзясымды, сырымды, ойларымды салдым аьр бир сыдырага. Коьп заман кетти, алгасайды йыракка йыллар, куьн сайын биз эсеемиз, яшавдынъ кыйынлыгына коьнип, яхшылыгына куванып. Оьтеди соьйтип оьмиримиз. Юрегиме ювык, аьзиз аьдемлерим кетти, мени бу ялган дуныяда калдырып. Досларым да кеттилер, биревлери йокка эсап этип, яшавымнан тайдылар, баскалары юрегимди авырытып, яраланган янымнынъ битпеген яраларын ашытып, аргы дуныяга кеттилер. Солардынъ ишинде – Зухра кыймасым.

Йиберилмеген хат... Актараман тептердинъ заманнан саргайган бетлерин. «Аявлы меним Зухрам...» соьйтип басланады мине хат.

Зухра... ким биледи кайдай бийикликке етисеек эди сенинъ ыспайы, куьшли аньынъ. Кайтип айтайым, кайдай соъзлер табайым, кайтип оьзимнинъ кайгымды еткерейим сага?!

Не аьлемет зат бу Эс. Тагы да шыктым мен онынъ йолларына, тагы да шакырады ол мени озып кеткен йылларга. Бала шагым... Яланъаяк, кайгысыз, кайтып келмес бала шагым. Калай туьсесинъ меним эсеме ялгызлыктынъ санавсыз кешелеринде. Зухра ман биринши кере кайтип танысканым эсимде йок, ама аьр заман меним коьз алдымда кишкей ыспайы кара коьзлери йылтыраган ногой кызалак турады. Махмуд-Мектебте яй тыншаювларымды йыл сайын озгаратаган эдим. Бирге коьп ойнадык. Зухра туврашыл кызалак эди, бала заманнан алып уйкенлерге коьмекши, кишкейлерге тирев болып келген. Соньында да сол касиетлер онда йойылмады, кене де оьткирленди.

Зухрадынъ оьлими баьримизге де айлак авыр болды. Сол куьнлерде меним яшавымда тагы да бир ашшы оьлим болды. Кайгырдым савлай ногой халкым ман, тек йоклыгын сезбедим сол заман. Тек туьнегуьнгидей бизим ызгы йолыгысымыз. Меним юрегимде эм эсимде Зухра дайым сондай ярасык, ак юрекли, ашык коьнъили болып калган. Ногойымнынъ Кызыл-Гуьли, онынъ аньын эситкен аьдем оьмир бойынша умытып болмаган.

«Половецкая луна» деген журналда Зухрадынъ акында С.Рахмедовтынъ эм Ф.Сидахметовадынъ макаласын кайтакайта окийман. «Ногой халкымыздынъ неше зейинли инсанлары тайып кетти аргы дуныяга. Сол заттан Алла-Таала Зухрады сакласын». Оькинишке, сакламады. Зухрады кыймасым деп айтаман, балалыгымыз бирге оьтти, сонъгы йылларда сийрек коьриссек те, йолыгысувларымыз аьр заманда да йылы оьтетаган эди. Меним яшавым Шандиевлердинъ аьели мен байланыслы. Тек сондай аьруьв, танъ аьдем-

Эльмира КОЖАЕВА

Мен кайтарман

Увыт айдынъ куьмис куьнинде
кар болып мен кайтарман,
Аван ярык язлык куьнде
шаьбден болып атарман.
Айланарман мен кумда
ел кутырған биов мен,
Шоьлим, язда авлагынънынъ
кундыз ювсаны – ол да мен.

Коьк юлдызлы туьн болып
ййыларман аспанга,
Баьр баьледи аькетермен
Аьжи йол ман арманга.
Яланъ аяк яз кимик мен
боьригоьздинъ шыгында,
Ак шашлы бетегеде,
ак самайлы аьдемде.

Юреги яраланган мен –
коьзясы сайгактынъ.
Кув шоьлимде ян бергенмен
тыныклыкта ак танънынъ.
Домбырадынъ шеклеринде –
йырым меним уьзилген,
Мен – куйыда йолавишман,
ярык излеп термилген.

Куьзги турна куьнъирт коькте –
канатларым ширкиген.
Аспанына бийик оьрдинъ
коьтерилмей йоьнъкиген.
Мен – тамакта капкан тавыс,
тавысым да йойылган,
Ол Ердеги коьп йырларда,
суьйим йырда сакланган.

Мен – суьйимнинъ ашык юзи,
мунъаювдынъ куьзгиси,
О, калай мен суье эдим,
бактым кайдай бузлы сен!
Алды йолым кесилген –
ол яшавдынъ япсары,
Мени эрек йибермеди
меним сынав келбетим.
О, аьдемлер, бек тилеймен,
ерде яшап калганлар,
Эсиньизде эскергенде
энь суьйикли ювыклар.
Тиз ийинъиз Анага –
уллы Табиат-анага,
Куьезленип дуныяга,
ярасык бу яшавга.
Мен кайтарман...

лерде Зухрадай талаплы, зейинли кыз тумага болады. Атасы Зункарнай балалар уьйинде тербияланган, ол оьзи ана тилинде бала заманда соьйлемеге заьр болган, оьзининъ аьвлетлерине ана тилин билип, суьйип уьйреткен.

Зухрадынъ йырларын суьемен. Оьзи бар заманда да, концертлерине баратаган эдим, ол ана тилинде йырлап басласа, сейирге калатаган эдим – не ярасык, бай бизим ногой тилимиз.

Данъылымнынъ билбили... соьнип кетти яшавынъ. Тек соьнмеди бизим юрекеримизде сенинъ яндырган отынъ.

«... Аявлы Зухрам, сенинъ кеткенинъ меним яшавымда энь де авыр, энь де уйкен кайгы. Меним коьзлерим яска толады, меним юрегимди кайгы басады. Оьтер йыллар, яшав берген оьмирди мен де яшарман. Ким биледи, узак болар ма яшав йолларым яде болса санавлы ма куьн-

лерим. Калдырарман ма оьзимнен сонъыз, билмеймен, тек сени умытып болма-яктан. Яткан еринъ ярык болсын, Зухра... 21.12.1993 й.»

Бу сыдыраларды мен коьп заманларда язганман. Тек аьли де туьсеме энеди кишкей Зухра, уйкымды боьлип, навасыз кешелерди коьбейтип. Эм ятлав болып тоьгиледи ойларым:

Туьн ортасы. Уйкламайман.
Ялгызлыктынъ кешелери навасыз.
Аста-акырын юлдызлар ман
соьйлесемен,
Ама олар уьндемейди эш мага
муьсиревсиз.
Сол калкыган юлдызлардынъ
бириси
Зухра, сен ме? Куьлемсиреп карашы
Келип коьнп меним йылы аяма
Ногойымнынъ сыйлы йырын
йырлашы.

...Уьндемейди коькте

ярык юлдызлар...

Шоьллигимде язлыктынъ энь де ярасык, шуваклы айы – курал айы. Куьннинъ коьзи йылытады ерди, нурларын шашып. Сенинъ йырларынъ сол нурлардай болып, йылытады бизим юреклерди. Кайдай эди ойларынъ, аявсыз аьжел сага колларын созганда, ким туьсти эсинъе – дуныядан эрте кешип кеткен атанъ ма, кешелерде сени ойлап уйкысын боьлген ананъ ма, ялгыз аптенъ эм аданасларынъ ма? Не коьринди сол заманда коьз алдынъа – йырланмай калган йырларынъ ма? Айтшы, Зухра...

Тагы да келеди Зухра туьслериме... ойнаган кувыршаклардынъ арасынан энь де ийгисин алып кетеди. Меним яшавымнынъ энь ийгиси кеткен сени мен косылып – балалыгым. Эсимде калды сенинъ сыпатынъ, кулагыма шалынады сенинъ йырларынъ. Сен – меним бала шагым. Меним юрегимнинъ янында урады сенинъ юрегинъ, мага сенинъ куьшинъди, эркинъди берип.

Йиберилмеген хат... мен буьгуьн яшавымнынъ бир де тийилмеген бетлерин саламан сенинъ алдынъа, аявлы окувшы, юрегиме ювык аьдемнинъ акында язып:

Эртенълик. Уйкламайман.

Шоьллигимнинъ танъы айлак ярасык:
Туьрли-туьрли сеслери мен занъырап
Сарнайдылар данъылымнынъ куслары.
Сол ярасык куслардынъ бириси
Зухра, сен ме? Соьзлериме

тынълашы,

Боз торгайдай келип меним касыма
Энь суьйикли йырынъды сен йырлашы.

...Тынып калды, сарнамайды

куслар да...

Эртенъликте йырын йырлар

бозторгай.

Кешелерде шыгар коькте юлдызлар.
Яланъаяк бала шаакка аькетип
Ятлав болып шашылады ойларым.
Куьзде кете йылы якка турналар
Турна болып сен де кеттинъ йыракка.
Йырлаганда шоьллигимнинъ яслары,
Ак турнадай кайтасынъ сен
язлыкта.

Он бес йыл артта язылган бу макала. Барады алдыга яшав, сол яшавдынъ кыйынлыгын да, тынышлыгын да оьтемиз. Юрегим дертке толса, яшав ян-яктан урса, энди меним яныма паракатлык бир де энмес деп ойлаганда, Зухрадынъ Казтувган Тиленши улы йырын тынълайман. Мынълаган ногойымнынъ тарихи коьз алдымнан оьтеди, сол куьшли сести эситкенде, юрегиме паракатлык энеди, куьш аламан сол сестен эм яшавдынъ баьри кыйынлыгын оьтпеге болаягымды анълайман.

Махмуд-Мектеб авылына бара калсам, Шандиевлер мен распага амал табаман. Марев-абай хош алады мени суьйип, Зухрадынъ аданасы Алавдиннинъ аьели де мени коьргенде, суьйинеди. Зухрадынъ ялгыз аьптеси Гуля Терекбаева Терекли-Мектебте яшайды, коьрисемиз, бала шакты эске алып, куьлип те, йылап та аламыз. Аьдем бу дуныядан кешип кетсе, айтылып калады дейдилер, соьйтип Зухрадынъ аты да тек бизим, онынъ ювыклары, юреклеримизде тувыл, савлай ногой халкымыздынъ эсинде калган.

Г.БЕКМУРАТОВА.

Суььретьте: 3.Шандиева.
(В.Уразакаевтинъ суььрети).

26-ншы июль –
ДР КОНСТИТУЦИЯ КУЪНИ

Кутлавлар

Ногай районынынъ сыйлы яшавшылары!

Сизди эм баъри дагестанишларды ак юректен Дагестан Республикасынынъ Конституция куъни мен кутлайман.

Сенемен, бизим коьп миллетли халкымыздынъ куьнле-куьнлик салган куьш-куватлыгы патшалыгымызды бер-китуьв, экономикады коьтеруьв, аьдемлер онъайлыгын арттырув, ямагатта тынышлыкты беркитуьв борышларын уьстинликли шешуьвге эп берер.

Баьринъизге де берк ден савлыкты, аьел онъайлыгын эм мол берекетликти, Дагестаннынъ эм Россиядынъ келеектегиси уьшин ис уьстинлигин, тынышлыкты эм макулласувды йорайман.

Э.КАРАГИШИЕВ,

Бабаюрт районынынъ аькимбасы.

Ногай районынынъ яшавшыларын, баъри дагестанишларды республикамыздынъ патшалык байрамы – Дагестан Республикасынынъ Конституция куъни мен ак юректен кутлайман.

Дагестан Республикасынынъ асыл законун кабыл этип алув коьп миллетли дагестан халкынынъ тарихинде маьнели озьгерис болды, ыхтыярлы демократиялык ямагаты туьзилуьв йолында дурыс сайлав этпеге эп берди. ДР Конституциясы республикада ямагат онъайлыгын саклавга себеплик этеди, Россия Федерация сырасында Дагестаннынъ бирлиги эм боьлиммеслигин канагатлавда халктынъ каты турувын эм шалыскырлыгын коьрсетеди.

Бу маьнели документке таянып, биз баъри кыйынлыктардан озтеегимизде эм озь озьленуьвимизде янъы бийикликлерге етисеегимизде, бизим еримизде тынышлыкты эм макулласувды канагатлаягымызда шекленмеймен.

А.ЗИМИН,

«Тарумовский район» МО аькимбасы.

ТАРУМОВ РАЙОНЫ

Онъганнынъ эки яхшылыгы бир келер

12-нши июльде Дагестаннынъ эсли авылларынынъ бириси – Тарумов районынынъ Коктюбей авылына 449 йыл толды. Сол куьнинъ сыйына авыл маданият уйинде шатлыклы шаралар озгарылды.

Солай ок сол куьн авылда киели апостоллар Петр эм Павел куьни белгиленди, сонынъ уьшин байрамшылав Коктюбей храмынынъ настоятели, иеромонах Амфилохийдинъ окувыннан басланды. Коктюбей яшавшыларынынъ куванышын боьлиспега сырасында администрация етекшилери, маданият куллыкшылары, коьлем информациялар амалларынынъ ваькиллери мен район орталыгыннан делегация келди.

Озь ердеслерин бу эки байрам ман эм янъыларда озькен Балыкшы куьни мен «село Коктюбей» МО администрациясынынъ аькимбасы Дмитрий Алейников кутлады, ердеслерине – онъайлыкты, балыкшыларга коьп балык ыславды йорайды.

Кутлав созьлери мен район администрация аькимбасы Александр Зимин атыннан онынъ орынбасары Зарбике Мунгишиева шыгып соьйледи. «Коктюбей авыл

яшавшылары кайратлык пан ислейдилер, озьлерининъ ийги аьдет-йорыкларын саклайдылар. Коктюбей озьнинъ биревге де усамаслы айырым ярасыклыгын, онъайлы авыл уйлерин эм таза орамларын саклаган. Авылда яслар коьп болганы суьйинтеди. Сенимлик пен айтаман: Коктюбей авылынынъ яслары дайым да озьлерининъ кишкей элин суьйип, онынъ данъклы тарихин айттыраяклар», – деп айтылады район аькимбасынынъ кутлав созьинде.

Район Депутатлар йыйынынынъ председатели Магомедали Магомедгажиев авылга шешекейленип озьленуьвди йорайды, а Балыкшы куьннинъ сыйына район администрация аькимбасынынъ атыннан балыкшылар куьбине, «Широкопольский рыбокомбинат» ООО, «Путь рыбака» ПКРА, «Прибой» ООО, «Нептун» ООО, «Таловка» МУСХП эм баска балык ыслав предприятиялерининъ куллыкшыларына Сый грамоталар эм эстеликли савкатлар тапшырды.

Шара районнынъ биов эм йыр йырлав коллективлерининъ катнасувы ман болган концертлер мен бардырылды.

КИЗЛЯР РАЙОНЫ

Аты белгили аьдем

Янъыларда Кизляр каласынынъ маданият орталыгынынъ конференц-залында белгили патшалык эм ямагат аьрекетшиси, Кизляр кала, Тарумов районларынынъ Сыйлы гражданини Степан Паламарчук тувганлы 100 йыллыгына багысланган конференция болып озды. «XX оьмирдинъ экинши яртысында Дагестаннынъ озьленуьвинде Кизлярщина ерининъ туткан орыны эм маьнеси» деген конференцияда Махачкаладан, Ногай, Тарумов эм Кизляр районларыннан конаклар келдилер.

Шара басланаяктан алдын конаклар Степан Паламарчуктынъ яшавы эм ис аьрекетти акында хабарлайтаган суьвретлер выставкасы, бир неше китаплер эм газеталар ман таныстылар.

Йыйылганларды Кизляр аькимбасы Александр Шувалов хош коьрип алды, «Махачкала-Астрахань» федераллык автйолында Тарумовка районынынъ Таловка авылы касында болган баьлеказа акында эске салды, ян бергенлердинъ ювыкларына бассавлык йорады. Йыйылганлар олардынъ эстелигине бир такыйка уьндемей турдылар.

Сонъ, конференция исин аша берип Кизляр аькимбасы Дагестанда эм савлай Россияда белгили Степан Паламарчук кала тарихинде тайдырылып болмайтаган ыз калдырганын белгиледи.

Йыйылганларды солай ок Сырт территориаллык округында ДР аькимбасынынъ толы ыхтыярлы ваькили Владимир Деревянко хошлады. Ол буьгуьнде оькиметлик дережесинде С.Паламарчук 100 йыллыгына багысланган бир неше шаралар озгарылаягы акында токтас кабыл этилип алынганы

акында белгиледи. Онда республика етекшилиги, интеллигенция, патшалык эм ямагат аьрекетшилери ваькиллери ортакшылык этееклер.

Сонъ конференция исин туьрли темалы докладлар ман шыгып соьйлегенлер бардырдылар: туьрли илминер кандидатлары – «Россия халкларынынъ Ассамблеясы» дагестан боьлигининъ председатели Зикрула Ильясов (темасы «XX оьмирде Сырт Кавказ кубыласында Дагестан болган тарих ислер»), Галина Арнаутова «Кизлярщина Дагестан автоном совет социалист республикасы сырасында. 1950-2000-ншы йылларда авыл хозяйстволык

потенциалдынъ кайтадан туьзилуьви эм озьленуьви»), Кизлярда ДГУ филиалынынъ доценти Алеввар Аскеров (темасы «XX оьмирдинъ 70-нши йылларында Кизляр районынынъ социал-экономикалык озьленуьви»).

Уьйкен кызыксынун ман тынъланды Кизляр каласынынъ орталык китапханасынынъ бас специалисти Светлана Ковальскаядынъ «Кизляр – Кизлярщинадынъ орталыгы, Россиядынъ киши калалар ваькили» деген доклады. С.Паламарчуктынъ кыска, ама яркын яшавы акында хабарлады ДГУдынъ Кизляр кала филиалынынъ окытувшы-

сы Хадижат Шарбузова «С.Паламарчуктынъ 100 йыллык мерекеси – Кизлярщинадынъ эм савлай Дагестаннынъ маьнели озьгериси» деген докладында.

Йыйылганлар Степан Паламарчуктынъ яшавына эм аьрекетине повесть яде фильм багысламага болады деген ойларын билдирдилер.

Шарадынъ тамамында Вячеслав Паламарчук конференция уйгынлавыларына эм катнасувшыларына разылыгын билдирди, Кизлярщина ерине онъайлыкты эм шешекейленуьвди йорады.

Э.КОЖАЕВА,

бас редактор.

Маьселелер шешуьв уьстинде

Кизляр районынынъ етекшиси Александр Погорелов Цветковка авылынынъ активи мен йолгысты. Авылшылар район етекшисине куьндегилик маьселелери мен келгенлер. Бас соров – байыр ярдамшы эм эгинши фермерлик хозяйстволары уьшин ер шыгарув.

5 мынь гектар сувгарылатан ерлери бар авылда «Кизляр-Каспий» сувгарув каналын ылайдан тазалав бойынша куллыклар озгарылган. Каналдынъ узынлыгы бу авыл бетте 18 шақырым. Баьри шыктажларды алды озьине Район Депутатлар Йыйынынынъ пред-

седатели Абас Кебедев. Александр Погорелов туьзилген аьлди тергеп, баьри маьселелерди ойласып, оларды шешуьв йолларын излестирип болгандай авыл активистлериннен эм власть органлар ваькиллериннен ведомстволар ара комиссия туьзбеге маслагат берди.

Туристлер эсине

Йыл сайын кайнаган яй шагында рынокта бир куьнлик фирмалар орын табады. Олар алдав схемалар кулланадылар эм клиентлердинь акшалары ман йок болып кетедилер, оларды тыншаювга йибермей. Тек «Турпомощь» ассоциациясына юма сайын ондай компаниялардан тура уьшбес шагынувлар туьседи. Шыктажланган акшаларды суд ярдамы ман кайтармага болады, ама оннан да енйил куьнибурын кайсы турфирма сенимсиз экенин билуьв эм оннан путевка алмав.

Сизге эсиньизди караткандай он маслагат беремиз. Олар сизге алдаткышлардан аман сакланмага эм тыншаюв мезгилин ийги озгармага себеплик этер.

1. Бас деп путевка алмага ниетленген турфирма акында ямагат арасындагы ой-баа ман кызыксыныньыз. Онынь акында интернетте окынъыз, танысларынъыздан соранъыз. Тергелген компаниялар рынокта, энъ аз деген, бир йыл ислейдилер, эм озь клиентлерине ярайдылар.

2. Телефон ман занъ согынынъз компанияга: специалист пен соьйлев бойынша фирма сенимли ме экенлигин анъламага болады. Эгер менеджер турдынъ баасы, онынь иштелиги, йолы акында соравларга толы явап бермесе, ол – яман белги. Намыслы аьлде аьрекет этетаган фирмаларда озь клиентлерине толы билдируьвлер беретaган квалификациялы специалистлер куллык этедилер.

3. Бас деп кайдай билдируьвге тувра эс каратув уьшин терминологияды билип уьйренинъиз. Туроператор – ол турпродукт туьзетаган эм туристлерди буйымлар ман пайдаланувды канaгатлайтаган компания. Турагент – ол туроператор ман кепленген турпродуктты сагатаган фирма.

4. Ростуризм сайтында ерлестирилген туроператорлардынъ бирлик федераллык реестринде компания акында билдируьвлер барын тергенъиз. Эгер компания реестрде йок болса, онынь туроператорлык рынокта ислемеге ыхтыяры йок, эм сизинь алдынъызда, белки, алдаткышлар. Эсинъизде болсын: тек туроператор яваплык тутaды сизинь алдынъызда турпродуктты яшавга шыгарув акында турагент пен туроператор атыннан, солай ок озь атыннан берки-тилген келисуьв бойынша борышларды толтырмав яде тийислисинше толтырмав уьшин.

5. Турагентстволар реестрин тергенъиз. Аьдеттегиндей, туристлер путевкаларды туроператорлардан тувра сийрек сатып аладылар,

олар турагентстволарга эс каратадылар. РФ законодательствосы ман келисте эндиги йылдан алып турагентлар парызлы кепте турагентстволар реестрине туьспеге кереклер. «Турпомощь» ассоциация сайтында турларды яшавга шыгарувга ыхтыярга туроператорлар ман келисуьвлери бар организациялар списогы ерлестирилеек. Быйыл «Турпомощь» негизинде организация сайтында орын тапкан турагентстволардынъ озь эркли реестри кепленип басланган. Онда 2 мынънан артык компаниялар кирген, кепленуьви бардырылады. Эгер сиз озь агентствонъызды сол списокта коьрсенъиз, оннан коркпай путевка алмага боласыз.

6. Турагент агентлик сеть сырасына кирмеге болады. Бу информациядынъ дурьсылыгын менеджерден билинъиз. Бу йол компания куллыгы ыхтыярга негизленген, а онынь акында билдируьвлер турагентстволар реестринде болады.

7. Турагенттинь яде туроператордынъ офисине келсенъиз, онынь аьл-келпетине эс каратынъыз. Интеръер бойынша компаниядынъ ислери ийги яде яман экенин анълайсынъ. Онынь акында айтар реклама буклетлерининь полиграфия сапатлыгы эм куллыкшылардынъ клиентлер мен эм бир-бириси мен соьйлеп болувлыгы. Оннан баскалай, туроператорда коьринген ерде дайым да билдируьвлер киритуьв акында шайытлама эм реестр номерин белгилев мен бирлик федераллык реестр илинип турады. Эгер бу документлер ямагатка коьринетаган ерде болмаса, компания клиентке биринши кере сораганда ок бермеге тийисли. Эгер фирма соьйтип этпесе, ойланмага эм баска фирма излемеге себеп тувады.

8. Бааларга эс каратынъыз. Путевкадынъ айлак колай баасы сак болувды талаплайды: аьдем-

ге 20 мынъ маьнетке Европага эки юмалык турлар болмайды. Эгер компания негизсиз бааларды колай этетаган болса, ол, белки, сизди тыншаювга йибермеге ниетленмейди. Яде ол демпинг пен (базасув куьрес амалларынинь бириси – товарларды тыскы рынокларда ишки эм дунья рыногындагыдай колай баалар ман сатув) пайдаланады, онынь рынокка да, туристке (белки, сиз тыншаюв ерине етуьв йолда болганша туроператор озь аьрекетин токтатпага токтасар) зыяны бар. Турларга баалар динамикасын «турбарометр» проекти ярдамы ман билип турмага болады, онынь ишинде юма сайын турлардынъ орта баасы акында билдируьвлер баспаланып тура-як. Рынок бойынша орта оьлшеми мен тенълестируьв бойынша узак заманлык эм сезимли аьлде баалар кадерин колай етуьв – бу компаниядынъ буйымлары ман пайдаланмага болама экен деп ойланмага себеп. Ондай аьлде аьдетке кирген айырым ой-маслагатлар эм «янаяткан путевкалар»: ондай акциялар кыска болжаллы, эм туроператорлар озь клиентлерине олар акында айырым билдиредилер.

9. Туристлик буйымлар битируьвге келисуьвди эс каратып окынъыз. Намыслы кепте куллык этетаган фирмаларды соьзлер мен айтылганды документлер шайытлайды. Кайбир фирмалар эки як маьнелиги болган «ыспай» соьзлер мен соьйлейдилер.

10. Сак болынъыз розыгрышлар эм лотереялар ман. Ол – сулыбы йок йолавшыларды алдамага болатаган йосыклардынъ бириси: савда орталыкларда эм орамларда розыгрышлар эм тек утатаган лотереялар. Аьдеттегиндей, турфирма куллыкшылары сеними бар сатып алувынга ол бес юлдызлы отельде яшав ман экзотика аралына эки аьдемге эки юмалык кыдырув утканы акында билдиреди. Эндигиси озь мырадында бар турга кетуьв уьшин йол баасын тоьлев керек: ол да савлай турдынъ ортак рынок баасыннан артык, а бес юлдызлы отель – сегизинши яга линиясында хостел экен. Кармакка туьспес уьшин ондай турфирмалар ваькиллери мен аьллесуьвден бас акашув керек.

Информацияга уьйкен эс каратып окынъыз, эм сол заман сизинь тыншаювынынъызга бир зат та буршав этпес.

«Анжи» футбол клубы

«Анжи» футбол клубы 2016-2017-нши йыл болжалында «Анжи» ФК матчларына абонементлер алувга коллективлик заявкалар алатанын билдиреди. Быйыл «Анжи» ФК туьрли категориялы абонементлер иелерин кызыксындыратаган программа аьзирлеген. VIP-категория абонементлер иелерин «Анжи» футбол клубыннан эм олардынъ партнерларыннан ийги бонуслар куьтеди.

Эгер 20-дан эм соннан артык абонементлер алувга заказ болса, баьри кеп абонементлер баалары 20 процентке кемитилип бериледи.

Коллективлик заявкады «Анжи-Арена» стадионынынъ кассаларында 2016-ншы йылдынъ 1-нши июлиннен алып кеплемеге яде организациядан тоьмендеги адреске письмо йибермеге болады: ticet@fc-anji.ru. Телефон: +7 (8722) 21-00-37.

Окымага суьйсенъиз

Сыйлы абитуриентлер! Сырт Осетия-Алания Республикасында Владикавказ каласында ерлескен Тав патшалык аграрлык университети 2016-ншы йылга бюджет орынларына окувга абитуриентлерди шакрыады. Университетте тоьмендеги ис кеспи-лерди алмага болады:

1. Автомобиль факультинде:

1.1 Автомобиль хозяйство-сынынъ инженерлерин.

1.2 Йол-юрисин уйгынлавшыларды (гаишниклерди).

2. Энергетикалык факультинде:

2.1 Инженер-электриклерди

2.2 Теплоэнергетиклерди.

Солай ок университетте баска факультетлер де, очный (куьндизги) эм заочный боьлик-лери де бар. Училищелерди, техникумларды окып кутарганлар экзаменлерди (ЕГЭ тувыл) еринде бередилер.

Университетке окувга туьспеге суьбетаган абитуриент-лер тоьмендеги документлер-ди аьзирлейдилер:

– университетке окувга туьсуьвы акында аьризе;
– билими акында патшалык

уьлгиси болган документи яде онынъ ксерокопиясы;

– 3x4 оьлшемли суьврети;
– РФ законодательствосы ман токтастырылган льготы-ларга ыхтыяр беруьвши доку-ментлер (сондай льготылар алмага суьбетаганларга);

– оьзининь менлигин эм гражданствосын шайытлай-таган документти абитуриент оьзи аькелмеге де, солай ок почта ман йибермеге де бола-ды. Булай аьлде абитуриент аьризесине онынъ менлигин шайытлайтаган документи-нинъ копиясын косады, солай ок билими акында документин яде онынъ копиясын. Почта ман йиберуьв уьшин аьризе-динъ бланкын университет-тинъ официаллы сайтыннан Microsoft Word форматы оьл-шеминде алмага болады;

– (www.gorskigau.com).
Почта ман йиберилген доку-ментлер 25-нши июльге дейим алынадылар.

Окувга туьсуьв акын-да баьри де соравларынъыз бан **8-928-857-92-99** телефон номери мен **Султан Багато-вич Аджиманбетовка** занъ сокпага боласыз.

Ногай районы еринде орынласкан Курбан Салиховтынъ эгинши-фермер хозяйствосы койшы болып ислемеге 2 аьдем-ди куллыкка шакрыады. Аьр койшыга ай сайын 12 000 маь-нет кыйын акы тоьленеди. Мезгил асы эм турувы тегин. Ислемеге суьбетаганлар Нариман авылына Курбан Салиховка билдирсинлер, телефоны 8-928-972-98-22.

Объявление

Начинаете свое дело или планируете расширить бизнес? Не тратьте время на беготню – Центр «Мои Документы» поможет вам оформить нужные документы и получить помощь государства.

Наши специалисты помогут зарегистрировать свое дело, получить гранты и субсидии на развитие вашего бизнеса, оформить микрозайм, поручительство по кредитам и многое другое.

Преимущество обращения в многофункциональный центр: экономия времени, отсутствие прямого контакта с чиновником и подача минимального пакета документов для получения услуги.

Получите помощь квалифицированных специалистов без отрыва от производства. Наши услуги для Вас – **БЕСПЛАТНЫ!**

Уважаемые предприниматели, мы находимся по адресу: с. Тсрекли-Мектеб, ул. Эдиге, 54 (рядом с большой школой) центр «Мои Документы».

Сведения о численности муниципальных служащих и фактические затраты на их содержание за 2 квартал 2016 г. по МО СП «сельсовет Карасувский»

№	Должность	К/во	Зарплаты на содержание (руб)	
			Ф.И.О.	Итого за 2 квартал
1.	Глава поселения	1	Динакаев Я.С.	123600
2.	Зам главы МО (секретарь)	1	Темербулатова З.К.	120571

Глава администрации МО СП «сельсовет Карасувский»

Динакаев Я.С.

Сведения о численности муниципальных служащих администрации МО СП «сельсовет Карагасский» Ногайского района РД с указанием фактических затраты на их содержание за 1-2 квартал 2016 г.

№ п/п	Наименование должностей	К/во	Итого за 1 месяц	Итого за 2 полугодие
1.	Глава поселения	1	26004	156024
2.	Зам главы МО (секретарь)	1	17664	110500
		2	43668	266524

Глава администрации МО СП «сельсовет Карагасский»

Мамаев К.З.

Нева йылгасындагы енъуьв

1240-ншы йылдын 15-нши июлинде аьлиги Новгород областининъ еринде данъклы князь Александр Ярославичтинъ етекшилиги мен новгород ополчениеси эм шведлер арасында тарихте кенъ белгили Нева согысы болып озган.

1240-ншы йылдын язында швед кемелери Ижора йылгадынъ туьбине келгенлер. Ягага шыгып, шведлер оз шатырларын Ижора Невага туьсетаган ерде курадылар. Сонынъ акында эситкен Александр Ярославич душпанды анъсыздан барып урмага онъланады. Онынъ дружинасына солай ок новгород ополченлери, ерли эгиншилери де келип

косыладылар. Согыс алдында князь Александрдынъ айткан соьзлери бизим куьнлерге дейим еткен: «Кардашлар! Кудай ол куьште туьыл, ол дурыслыкта!..»

Шведлер Александрдынъ соьйтип шапкынлык этеегин куьтпегенлер эм, элбетте, онынъ танъ манъында бирден келип урганы явды айлап та колайсыз аьлге калдырган. Дав майданда Александр озь де согыскан эм швед аьскер етекшиси Биргерди яралаган, «бетине оззининъ найзасы ман дайымга ыз салган». Шведлер енъилгенлер эм кери кайтканлар.

Бу енъуьв мен байланыста князь Алексан-

дрга халк Невский деген атты берген. Ол сол заманда янъы 21 ясына шыккан эди. Александрдынъ анасы кыпшаклардан болганы да белгили. 1710-ншы йылда Биринши Петр патша Санкт-Петербуртта Александр Невскийдинъ сыйына монастырь курган. Орыс православие килсеси А.Невскийдинъ атын киели аьдемлер сырасына киргисткен. Совет оькиметининъ етекшиси И.В.Сталин 1942-нши йылда А.Невскийдинъ орденин беркиткен. Сол орден мен Уллы Аталык согысы йылларында дав оьнерин коьрсеткен аьскер етекшилери савгаланганлар.

Янъы согыс йосыгын кулланган

1770-нши йылдын 18-нши июлинде генерал-аншеф Петр Александрович Румянцевтинъ басшылыгы ман орыс аьскери Ларга йылга янында (Прут йылгадынъ сол колтыгы) туьрк (османлы) аьскерлерин бузгышлаган. Орыс аьскерлери 38 мынъ аьдем эм 115 топлар, туьрклерде – 15 мынъ яьв, 65 мынъ атлы (крым татарлары, етекшиси Каплан-Гирей) эм

33 топлар болган деген билдируьвлери табамыз.

Бу согыста П.Румянцев дав юритуьвдинъ янъы йосыгын кулланган. Ол аьскершилери колонна этип туьзген эм олар кавгага кирискенде ок ян-якка шашылатаган болганлар. Бу йосык аьскершилери яь куьллелериннен саклаган. Армияды дивизия эм полкларга болуьв йосыгы аьскершилери согыс аьсеринде алдыга коь-

терилмеге эм дав майданында аьрекетли кепте урыспага куьш берген.

Согыстынъ тамамында туьрклерден 1 мынъга юьвк аьдемлер оьлген, баьри артиллериясы эм 2 мынъ аьдем орыслардынъ колларына туьскен. Орыс аьскершилери тек 91 аьдемин йойган. Бу енъуьв уьшин П.Румянцев 1-нши дережели Киели Георгий ордени мен савгаланган.

Янъы эстелик

Янъыларда Дербент каласында «Оьлимсиз полк» мемориал ашылды. Онынъ ашылувына, ДР-нынъ Намыс эркилиги, дин организациялары ман биргелес аьрекет этуьв бойынша комитетининъ пресс-службасы билдиргенлей, Дербент каласынынъ тав-иудей общинасынынъ ваькиллери себеплик эттилер. Уллы Аталык согысы йылларында енъуьв уьшин янларын берген Дербент каласынынъ иудей общинасынынъ 841 ваькили йок болганлар сырасында саналганлар яде тувган ериннен узакта койылганлар. Олардынъ коьплерининъ коьмилген ерлери аьлиге дейим белгисиз, эм кардаш-туьвганларынынъ кайбиревлерининъ оьликке барып, шешекейлер салгандай эби йок. Минне соны ман байланыста тувган мемориал ашув идеясы, ама

сонъында авторлар бу эстеликли мемориал айырым йок болганларга туьвил, Дербент каласынынъ эм Дербент районнынъ тувган ерин яьдан босатувда куьресте оз яшавларын берген еврей общинасынан баьри фронтовиклерге багысламага токта-сканлар.

Мемориалда 1732 ян берген фронтовиклердинъ атлары кесилип язылаьк. Эстеликли шараларда патшалык эм муниципалык власть органлар, куьш структуралар, ветеранлар коьзгалыслар, республика ямага-тыннынъ ваькиллери катнастылар. Йыйылганлар Уллы Аталык согысынынъ фронтовиклерининъ эстелик сыйына бир минута уьндемей турдылар, ветеранлар шыгып соьйледилер, эстеликке шешекейлер байламын салдылар.

Конакта – журналистлер

Дагестанга Le Courrier de Russie (Россия вестниги) газетасынынъ журналистлерининъ уьйкен куьби келди. Белгиленген ямагат-политикалык газета француз тилинде Россияда 2002-нши йылдан алып шыгады. Ол элимизде француз тилинде шыгатаган ялгыз газета болады. «Россия вестниги» элимиздинъ политикалык, экономикалык, маданият, спорт яшавынан озгерислерди коьрсетпеге эм окуьшыда Россиядан тура дуьрыс ой туьздирмеге шалысады. Дуьня ярыгына шыккан аналитиктинъ аьр бир номеринде россия эм француз язуьшылар ман, суьврет ясавшылар ман, музыкантлар ман, политиклер мен, предпринимательлер мен интервью киреди.

«Биз орыслар ман французларды бир-

бирининъ яшавы ман ийги таныстырмага, оларга бир-бири акында хабарламага суьемиз. Француз тилли баьри эллерге еткерилетаган, 20 мынъ тиражлы газетамыздынъ бир номерин сизинъ республиканъызга багысламага суьемиз», – деди оз ис йолдаслары ман хабарласканда Тома Гра.

Конаклар Махачкалада, Цумада районында, Гунибте, Дербентте болдылар. Журналистлерди Дербентте администрация аькимбасынынъ орынбасары Мехти Алиев хош алып, калады коьрсетти. М.Алиев оларды Нарын-калага, Джума-межигитке элтеди. Тагы да ол журналистлерге Дербент коьньяк комбинатында коьньяклар эм шагырлар ясалатаган барысын коьрсетти.

"Редакция газеты "Восход" ГУ бас редакторы
Татьяна Васильевна Варданянга
 18-нши июльде 50 яска толганы ман

Уьйкен орын,
 Сыйлы орын
 Сыйлыларга ярасар.
 Халк та оны
 Айлап сыйлап
 Уьйкен тоьрге олтыртар.
 Сиз, Татьяна,
 Оьз еринизде
 Коьптен айлап сыйлысыз.
 Атынъыз да оьрметленип
 Тагы сый ман айтылсын.

Кутлавшы: "Шоьл тавысы" республикалык газетасынынъ бас редакторы Эльмира Кожаева.

Нариман авыл яшавшысы
Алия Вазирхановна Каракаевага
 20-ншы июльде 5 яска толганы ман

Ишкен суьв тамагыннан
 Коьрингендей кыз болсын.
 Яшав бойъ аьр мырад
 Бири калмай, оьр толсын.
 Карап сага, Алия,
 Коьзлеримиз тоймайды
 Суьймей сени бир кара,
 Деген сезим коймайды.

Кутлавшылар: нагашатай, эней, акалары Мурат эм Фазиль.

Калинин авыл яшавшысы
Акклимет Мавлимовна Джумандыкова
 22-нши июльде 60 яска толаягы ман

Тувган куьнинъ сувдай таза,
 Язлык куьндей саввлели.
 Коьп айтылсын сол куьн сага
 Аьруьв соьзлер бек йылы.
 Шешекейлер эм йоравлар
 Кушагынъа сыймасын.
 Занъырасын сол куьн йьрлар,
 Юзинънен куьлки таймасын.

Кутлавшылар: ян косагы Сейдахмет, увыллары Рахмед, Муратали, кызлары Алтынай, Зухра, куьевлери, келинлери, уныклары, йиенлери.

Калинин авыл яшавшысы
Зухра Муратовна Изеевага
 23-нши июльде 5 яска толаягы ман

Куьыршактай Зухрады
 Тувган куьн мен кутлаймыз
 Наьсип, савлык берекет
 Биз Кудайдан тилеймиз
 Баьримизди суьйинтип,
 Оьс, наьсипли бол, деймиз
 Етип баьри мырадка
 Куванышка тол, деймиз.

Кутлавшылар: нагашакалары - Савкат, Арслан-Али, Курман-Али, Азиз, энелери - Яьгерет, Оравхан, Альфира, Зейнаб, ездеси Равиль, абалары Эльза, Альмира, Амина, Эмина, бебеси Айшат, анасы Марина.

Маьнели сорава каралды

Россия Савлык саклав министерствосы регионлары ман ыткерген видеоселекторлы кенъесининъ каралган темасы «Тыс себеп-лерден балалардынъ оьлу-вининъ оьлшемин тоьмен-летуув эм алдын шалуу» сорава болды. Мунда ДР савлык саклав министри-нинъ куллыгын юритуув-ши Ф. Габибулаев, ДР Сав-лык саклав министерство-сыннынъ хатынларга эм балаларга медицина яктан ярдам этетаган организаци-ядынъ боьлигининъ етек-шиси Р.Шахсинова, тагы да республикадынъ поликли-никалары эм балалар тувув уйлерининъ бас врачлары ортакшылык эттилер. Кенъ-ес Карелияда Сямозеро ко-линде оьлген балалардынъ эстелигине бир такыйка уьн-ВРАЧТЫНЪ МАСЛАГАТЫ

демей токтавдан басланды.

Регионларга балалар савлык саклав кампания-дынъ озгарувынынъ терге-вин куьшлендирмеге, тын-шайатаганларга биринши медициналык ярдамды тез этип болувдан тура борыш берилди.

Кенъести ашайтып, РФ Савлык саклав мини-стерствосыннынъ балалар-га медициналык ярдам эм бала табувга коьмек этуув службасынынъ департа-ментининъ директоры Е.Байбарина тыскы себеп-лерден йыл сайын 3000-ге ювык балалар яшавы уьзи-летаганын билдирди.

Балалардынъ тыскы себеплерден оьлувинде биринши орында йол-юрис оьзгерислер болады. Солай ок 80-90 процентинде бала-

лар коьлик ишинде олтыр-ган, калган 10 процентин-де яав юргенлер болады-лар. Соны ман коьп бетин-де саьбийлердинъ яша-вы уьшин уйкенлер явап-лылар. Оннан баскалай, яс балалар анасы эмдирген аьсерде туншыгып оьледи-лер. Соны ман байланыста балалар эмдирген заманда эм оннан сонъ касында ана-сы уйкламасын деп айтыл-ды. Оннан сонъ саьбийлер туьрли дарманлар, химиялы затлар ишип увланадылар, от туьсип, йогары ерлерден йыгылып, ютылып яшавла-ры уьзиледи. Бу белгилен-ген аман калмага болатан себеплер саьбийлерге ясуьйкен ягыннан тийис-ли эс этуув куьтилетаганын белгилейди.

З.АГМАДОВА.

Юкпалы мараз

Бу куьнлерде районуьмызда инфекци-ялы авырувлар бойынша онъайсыз эпи-демиологиялык аьллер туьзилген. Алдын шалып берилген билдируувлерге коьре – ол энтеровируслы инфекция.

Энтеровируслы инфекция (ЭВИ) – ол энтеровируслар ман шақыртылган оьткир авырувлардынъ куьби.

Инфекция ава-тамшы, кир болган азыклар эм сув аркалы яде вирусы болган аьдем мен аьллескенде югады.

Бас куьшли авырыйды, айланады, авы-рыган кусады, арада онынъ курсагы, арка-сы авырыйды, шаркына сепкинлик шыга-ды. Серозный вируслы менингит энтерови-руслы инфекциядынъ авыр кеби болады.

Йогарыда коьрсетилген белгилерди сезсенъиз, авырыганды айырым боьлме-ге коьширинъиз, тезлик ярдамды уйге

ПАЙДАЛЫ ОБСИМЛИК

Куьйгет

Куьйгет (чабрец) – бу оьсимлик бизим ата-бабаларыьмызда бир неше мынъла-ган йыллар белгили. Айтпага, ногайлар грузинлердинъ бакша шайыннан, суьтли ногай шайын асып уйренгеннен алдын туьрли шоьл оьсимликлер мен бирге бас деп куьйгет оьленин кулланганлар. Олар бу оьсимликти куватлы эм куьшли деп санаганлар, эм оны астынъ даьмин этер уьшин тувыл, йогарыдан берилген куьши бар оьсимлик этип санап, дарман эсабын-да да кулланганлар.

Куьйгетти боьлме ишинде тартканлар, яман йинлерди кувьп. Куьйгет туьтини мен балалардынъ корклыгын басканлар.

Бу оьсимликтинъ сыйы буьгуьнде де йогары. Куьйгет аслар асуьда, солай ок коьп авырувлардан эмленуьвде кулланы-лады. Аьдем шаркына куьйгет оьсимли-гининъ пайдалыгы сол: онда туьрли вита-минлер (сонынъ ишинде С эм В), каротин, органический кислоталар эм сондай баска шаркка келисли затлар коьп.

Куьйгет оьсимлиги ярады ирин басуь-га, аьдем шаркын суьвк тиюьвге карсы,

шақырынъыз.

Алдын шалуу амаллары

Энтеровируслы инфекциялардан сак-ланув уьшин мунавдай йосыкларды тутпа-га тийисли: тек кайнатылган сувды ишпе-ге керек, емислер мен ясылшаларды таза-лап ювынъыз; амал болса, коьп аьдемлер шомылатаган бассейнлерде тувыл, уьйде-гисинде шомылынъыз, колынъызды даь-рет алганнан алдын эм сонъ ювынъыз.

Бурынынъызга оксолин эм виферон мазьди ягынъыз. Вируска карсы препарат-лар ман (ингаверин, кагоцел эм с.б.) пай-даланынъыз.

Оьзинъиздинъ эм балаларынъыздынъ савлыгына эс беринъиз. Сак болув баьри шараларды тутынъыз.

М.ЯНМУРЗАЕВА,
врач.

авырувды токтатув амалы эсабында кул-ланылады. Куьйгет ангина эм бронхит авырувлардан эмленуьвде де кулланы-лады. Ол пайдалы куьрес юритеди рев-матизм эм аьдем шаркында инфекциялы тувыл сепкинлер шыгув маразлары ман. Бу оьсимликтен этилетаган эфир майы аьдемлер туберкулез, коклюш, бронхи-альная астма эм баска авырувлардан эмле-нуьвде пайдаланадылар.

Кайнатылган куьйгет сувы аьдемнинъ арыганын кемитеди, куллык этуьвин, яшав аьрекетин арттырады.

Амирхан МЕЖИТОВ.

НОРКА по цене КУРТКИ

РАССРОЧКА 0-0-24
без первоначального взноса
и переплаты

3-4 августа
Терекли-Мектеб
Дом культуры

▪ дубленки;
▪ мутон;
▪ каракуль;
▪ бобр;
▪ пушнина

ГАРАНТИЯ 2 ГОДА
МОРОЗКО
всероссийская меховая ярмарка

ЛУЧШИХ
РГО
РОССИИ
ТОВАРОВ

www.шубы-белка.рф
8-800-333-40-81
бесплатный звонок по России

Рассрочку предоставляет ИП Плотников Д.И. сроком 1-24 месяца без первоначального взноса

ТИЛСИЗ ЯВ

От туьсуьвден сакланув йорыклары тутылсын

Автокоьликлерди от туьсуьвден саклавдынъ маьнели талаплавлар-дынъ бириси деп керекли йорыкларды тутув бола-ды. Коьликлерде от туь-суьв себеплери – айдав-шылардынъ сулыбынынъ, билимининъ тоьменлиги, талаплавларды тутпав-лык, заманында техника-лык аьжетсизлевди оьт-певлик.

Автокоьликке от туь-се, ол кишкей заманнынъ ишинде янып соьнеди, сол зат айдавыга да, йолав-шыларга да бек кавыф-лы. Коьликтинъ ишинде коьплеген теллер бола-ды, солар дурыс исле-ме-се, от туьседи, сога коьре аьр заманда коьликтинъ ишинде от тымдыратаган

алат болмага керекли.

Гаражларда от туь-суьвдинъ себеплери – от якканда сак болмав, элек-троалатларды дурыс кул-ланмав, электротарма-клардынъ, электроалат-лардынъ дурыс исле-ме-ви эм сондай баскалар. Авто-коьликте от туьсуьвдинъ себеплери – электро-алатлар дурыс исле-ме-йди, салонда таьмеки тар-тув, автокоьликти кызды-рув уьшин ашык от кул-ланув. Коьбисинше авто-коьликлердинъ ишинде от туьсуьв электроалат-лар дурыс исле-ме-йтаган-нан болады. Электротел-лер янса, электроалатлар дурыс исле-ме-се, бир ерде от шыгады, сол оттан баска ерлер де янып кете-ди. Баскалай от электро-

тармакларга баска бир тел косылса да болмага болады.

От туьспесин деп аьр бир автокоьлик иеси керекли йорыкларды тут-пага керек. Ремонтлав ислери тек коьлик исле-мейтаган мезгилде этил-меге керекли. Каранъа ерлерди карав уьшин коь-ширилетаган электрояры-клар кулланмага керек, олардынъ куьши 12 вольт-тан артык болмага яра-майды. Аккумулятор-ды токка салганда водо-род шыгады, водород пан кислород косылганда ава-да атылмага болатан газ шыгады, сога коьре аккумулятор батареясы ток алган мезгилде от якпага ярамайды.

Россия ГУ МЧС Дагестан Республикасында Ногай, Тарумов районлары, Южно-Сухокумск каласы бойынша алдын шалуу эм тергев аьрекетининъ 7-нши номерли боьлиги.

«ШОЬЛ ТАВЫСЫ»
(ГОЛОС СТЕПИ)

⊕6

ТОКТАСТЫРУВШЫЛАР:
Дагестан Республикадынъ Халк Йыйыны
эм Правительствосы.

Бас редактор – Кожеева Э.Ю.

Газета коьлем коммуникациялар тармагында эм маданият калымжады коршалавда законодательстводы тутувга тергев салув бойынша федераллык службасынынъ

ЮФО бойынша регионалык Управлениесинде регистрацияланган.

Регистрациялык номери ПИ №ФС 10-6455 (26 январь 2007 й.)

Колязбаларга рецензия берилмейди. Олар кери ызына кайтарылмайдылар. Авторлар ой токтастары редакциядыкы ман келиспеске боладылар. Авторлар язылмалары уьшин яваплылар. ДР-нынъ Баспа эм коьлемлик коммуникациялар бойынша комитети.

Баспалавга кол басылув заманы – 17 саьатте. Баспалавга кол басылган – 16 саьатте.

Адрес редакции и издателя:
368850, Республика Дагестан, Ногайский район,
с.Терекли-Мектеб, ул.К.Маркса, 49
Газета «Голос степи».
Электронный адрес: sholtavisi@mail.ru

Официальный сайт газеты (www.golos-stepi.ru)

Телефоны:
Общий отдел – 21-4-71
Индекс – 51365

Газета выходит 52 раза в году.

Тираж – 2500 экз.

Цена – 5 рублей.

Реклама и объявления публикуются по договорным ценам.

Газета опечатана в типографии
ООО «Издательство «Лотос»
по адресу:
367018, ДР, г.Махачкала,
Проспект Петра 1, 61.